

ELO-HANKE, ELINYMPÄRISTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

ANNE RUOTSALAINEN

Kehittämishankeraportti
Kesäkuu 2010

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) RUOTSALAINEN, Anne	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	Päivämäärä 07.06.2020
	Sivumäärä 22	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi ELO-HANKE, ELINYMPÄRISTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) KUUKASJÄRVI, Markku		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli tuoda esille Bovallius-ammattiopiston vaikeimmin vammaisen opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen, valmentava II, opiskelumahdollisuudet ja miten niitä on kehitetty viime vuosien aikana. Vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden opiskelupaikkoja on vähän, ja ne ovat usein kaukana kotoa. Vammaisten opiskelijoiden on vaikea lähteä opiskelemaan eri paikkakunnille kuljetus- ja asumisongelmien vuoksi, koska he tarvitsevat jatkuvaa, ympärivuorokautista apua ja tukea.</p> <p>Bovallius-ammattiopistossa oli 1.1.2008–31.12.2009 välisenä aikana opetushallituksen tukema oppimisympäristöjä kehittävä hanke. ELO-hankkeen, Elinympäristöt oppimisympäristönä -hankkeen, tavoitteena oli vaikeimmin vammaisten nuorten perusopetuksen jälkeinen ammatillinen koulutus siten, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämänympäristönsä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa.</p> <p>Elo-hankkeen tavoitteena oli hyödyntää verkko- ja mobiiliopetuksen uusimpia innovaatioita sekä vakiinnuttaa ja levittää hankkeen aikana saadut tulokset muihin oppilaitoksiin. Pysyviksi käytännöiksi muodostuivat uudet vaikeimmin vammaisten opetusryhmät lähelle opiskelijoiden kotipaikkakuntaa tai kuntoutuskeskukseen sekä valmentavan opetuksen oppimisympäristöjä tukevat oppimateriaalit.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Oppimisympäristö, Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus, vammaiset opiskelijat		
Muut tiedot Arkielämän-passi, ELO-hankkeen opetussuunnitelma, viikkoteema		

Author(s) Anne Ruotsalainen	Type of publication Development project report	Date 07.06.2010
	Pages 22	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title The ELO projects, Living environments as a learning environment projects		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) Markku Kuukasjärvi		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>Development projects goal is to bring fort Bovallius vocational institute's preliminary, rehabilitating teaching and guidance, Premilinary II studying opportunitys for the severely handicapped and how that has been developed during the past years. There were few studying places for the severely handicapped students studying preliminary and rehabilitating teaching with guidance in vocational institutes and they are often a long way from home. It's hard for the handicapped students to go study in different citys because of the problems with transporting and living. These students need constant help around the clock and support for everydays live.</p> <p>There was a project to develope learning environments in Bovallius vocational institute from 1.1.2008–31.12.2009 supported by the teachers regime. The ELO projects, Living environments as a learning environment projects goal was the vocational education after the basic education by matching the education goals with the student and his/her everyday lives goals and the time after the education. ELO projects goal was to benefit from the newest innovations of the internet and mobile education and to create a model of the education done in collaboration with the students home towns other operators.</p> <p>ELO projects goal is to spread the results got during the project, regulazing them and to spread them to other learning institutions. New study groups near the students home town or in a rehabilitation center for the severely handicapped formed to a permanent policy with the learning material supporting the learning environments of the guidance tuition.</p>		
Keywords Studying environment, preliminary, rehabilitating teaching and guidance		
Miscellaneous Everyday lives notebook, ELO-projekt teaching plan, Eeekly themes		

1 JOHDANTO	2
2 ELO-HANKE, ELINYMPÄRISTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖINÄ -HANKE ..	3
3 OPISKELIJAT	5
4 BOVALLIUS-AMMATTIOPIOSTON VAIKEIMMIN VAMMAISTEN OPETUS	7
4.1 Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus	7
4.2 HOJKS	8
4.3. Arviointi	9
6 ELO-HANKKEEN TOTEUTUS	12
7 LOPUKSI	15
LÄHTEET	18

1 JOHDANTO

Perusopetuksen jälkeinen koulutus kuuluu koulutuksen kehittämissuunnitelmien ja hallitusohjelmien linjausten mukaisesti kaikille perusopetuksen päättävälle nuorille. Perusopetuksen jälkeistä koulutusta on järjestetty ammatillisen perusopetuksen yhteydessä valmentavana ja kuntouttavana opetuksena ja ohjauksena vaikeimmin vammaisille nuorille. Kyseessä on työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus eli Valmentava II. (Miettinen 2007.)

ELO-hanke, Elinympäristöt oppimisympäristöinä –hanke, on opetushallituksen ja Bovallius-ammattiopisto Pieksämäen hanke, jonka tavoitteena on mahdollistaa vaikeimmin vammaisten opiskelu heidän omassa elinympäristössään. ELO-hankkeen tavoitteena oli kehittää vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden opiskelua tukevia opetusmenetelmiä ja materiaaleja erilaisiin oppimisympäristöihin. ELO-hanke toimi 1.2.2008–31.12.2009 välisen ajan. (Miettinen 2007.)

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä vammaisille järjestetään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Sen tehtävänä on antaa vammaisuuden sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille valmiuksia ammatilliseen koulutukseen, työhön sijoittumiseen ja oman elämän hallintaan. Koulutus perustuu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin 630/98, asetukseen 811/89 ja siihen tehtyyn muutokseen 1139/98. (Opetushallitus2000.)

Suomessa opetusministeriö on myöntänyt tietyille oppilaitoksille erityisluvan antaa erityisopetuksen yhteydessä vammaisille annettavaa valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Kuitenkaan tämä ei vielä kata koko Suomea, ja näin kaikki vaikeimmin vammaiset eivät saa opiskelupaikkaa, vaikka laki niin määrää.

Nykyisin vaikeavammaisten koulutusta on toteutettu pääosin ammatillisten erityisoppilaitosten etäpisteiden muodossa, eli koulutuksen järjestäjät perustavat opetusryhmän sinne, missä opetusta kulloinkin tarvitaan. Järjestelmä toimii hyvin silloin, kun erityisoppilaitokset tarjoavat vaikeimmin vammaisten opetusta. Nykyään on kuitenkin rajallinen määrä opiskelijapaikkoja, jotka on tarkoitettu vammaisille opiskelijoille.

ELO-hankkeen yhteydessä järjestetty vaikeavammaisten opetus on pyritty viemään mahdollisimman lähelle opiskelijan asumispaikkaa, jotta kuljetusmatkat olisivat lyhyitä ja opitun siirtäminen opiskelijan arkielämään olisi paras mahdollinen. Erityisoppilaitoksien asuntoloissa vaikeavammaisille soveltuvia asuntolapaikkoja on tarjolla erittäin vähän, ja opiskelijat tarvitsevat asumisessa runsaasti tukea ja avustusta.

Vaikeavammaisen opiskelijan tukena ovat avustaja, kotiväki ja sosiaalityö. Opiskelu on siten kokonaisvaltainen asia, jonka toteuttamiseen osallistuu monia eri osapuolia. Opiskelun tavoitteet ovat arkielämään, päivätoimintaan ja oman elämän organisointiin liittyviä tavoitteita, joiden ensisijainen tarkoitus on lisätä opiskelijan itsenäisyyttä siinä ympäristössä, jossa hän elämänsä elää. Tästä syystä opintojen tavoitteet nousevat usein hyvin vahvasti asumisympäristöstä ja siihen liittyvästä työtoiminnasta.

2 ELO-HANKE, ELINYMPÄRISTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖINÄ -HANKE

ELO-hankkeen tavoitteena oli kehittää vaikeimmin vammaisten nuorten perusopetuksen jälkeistä ammatillista koulutusta siten, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämysympäristönsä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa. Bovallius-ammattopiston käynnistämä ja opetushallituksen osarahoittama kaksivuotinen oppimisympäristöhanke toimi 1.1.2008–31.12.2009 välisen ajan. ELO-hankkeen suunnittelu ja käynnistäminen alkoivat vuoden 2008 alussa, ja opetusryhmät käynnistyivät saman vuoden elokuussa.

ELO-hankkeen kohderyhmänä olivat nuoret, peruskoulun päättäneet oppilaat, jotka opiskelevat työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa opetuksessa ja ohjauksessa (Valmentava II). Opiskelijavalinta ja opintojen tavoitteet valmisteltiin kevään 2008 aikana yhdessä sijaintipaikkakuntien koulutoimen ja sosiaalityötoimen sekä opiskelijoiden muiden sidosryhmien kanssa. Tavoitteena oli, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämyksensä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa.

ELO-hankkeelle asetettiin tarkennetussa hakemuksessa neljä päätavoitetta:

Tavoite 1. Kehittää vaikeimmin vammaisten nuorten perusopetuksen jälkeistä ammatillista koulutusta siten, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämänympäristönsä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa.

Tavoitteeseen 1 pyrittiin tekemällä uusi opetussuunnitelma ottaen huomioon tietotekniikan hyödynnettävyys, sanallinen ja kuvallinen. Lisäksi opiskelijoiden taitojen arviointi oli tarkoitus tehdä systemaattiseksi, AAPEP-arvioinniksi. (AAPEP- Adolescent and Adult Psychoeducational Profile, toimintataitojen arviointimenetelmä, joka on tehty nuoruus- ja aikuisikäisille autistisille ja keskiasteisesti tai vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille.) Vielä mukaan tuli arviointituloksien hyödyntäminen opetuksen henkilökohtaistamisessa, HOJKS työskentely.

Tavoite 2. Hyödyntää verkko- ja mobiiliopetuksen uusimpia innovaatioita.

Selviteltiin tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuudet opetusvälineenä ja toisessa toimipisteessä opettavan opettajan antaman opetuksen tuominen verkon välityksellä nähtäväksi ja koettavaksi.

Tavoite 3. Opetuksen vieminen lähelle opiskelijoiden elinympäristöä.

Opiskelijoiden kotipaikkakunnilla tai lähiympäristössä ja kuntoutuskeskuksessa järjestettiin ryhmämuotoinen opetusryhmä. Kotona asuvalle opiskelijalle järjestettiin yksilöopetus alueen oppilaitoksessa.

Tavoite 4. Pysyvät tulokset ja niiden vakiinnuttaminen ja levittäminen muihin oppilaitoksiin.

Uusi opetussuunnitelma laadittiin, kuvallinen ja sanallinen. Tueksi tehtiin viikko-teemat, joissa lukuvuoden viikot teemoitettiin eri aihepiirien mukaan, esim. kestävä kehitys. Arkielämän passi sisälsi kuvallisia toimintaohjeita arkielämän taitoihin liittyvistä tehtävistä, esim. siivouksesta. Käytössä olivat opetusohjelmat, Mobiili ja AAPEP-arviointiohjelma.

ELO-hankkeen toimintaan osallistuivat Joensuun yliopisto ja Bovallius-ammattiopisto Laukaa. Toimintaa ohjasi ja koordinoi Bovallius-ammattiopiston palveluksessa oleva kehittämisspäällikkö yhdessä hanke- ja ohjaus- sekä opettajaryhmän kanssa. Ohjausryhmässä oli jäseniä hankkeessa mukana olevista oppilaitoksista, CombAidista, Keskuspuiston ammattioppilaitoksesta, Kehitysvammaliitosta, Kehitysvammaisten

Tukiliitosta, Jyväskylän ammatillisesta opettajakorkeakoulusta, opetushallituksesta, Kehitysvammaisten tukiliitosta, Vammaisten Lasten ja Nuorten Säätiöstä. Mukana oli myös opiskelijoiden vanhempien edustaja.

ELO-hankkeen kokonaisarviointi ja -seuranta toteutui hankkeen jatkuvan itsearvioinnin ja ohjausryhmän avulla sekä sovitulla tavalla Joensuun yliopiston kautta. ELO-hankeeseen osallistettiin runsaasti henkilökuntaa toiminnan vakiinnuttamisen varmistamiseksi. Osallistaminen tapahtui toiminnan, sisäisen tiedottamisen, koulutuksien, hanke- ja ohjaus- ja opettajaryhmän työskentelyn kautta. Yhteistyötä tehtiin kuntien ja sidosryhmien kanssa toiminnan ja mallien kehittämiseksi, ja arviointia toteutettiin koko projektin ajan.

Kestävän kehityksen näkökulmasta inhimillisiä voimavaroja käytettiin tehokkaasti, kun opetuksen tavoitteiden asettamisessa olivat mukana opiskelijan ja oppilaitoksen lisäksi opiskelijan kotiväki, kotikunta ja muut sidosryhmät. Kun opiskelu toteutettiin kotipaikkakunnalla tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntäen, voitiin opiskelijoiden ja henkilökunnan liikkumista vähentää ja ajankäyttöä tehostaa siten, että oppimiseen ja ohjaukseen jäi enemmän aikaa. Ajatuksena oli, että oppimisen siirtovaikutus paranee, kun oppiminen tapahtuu niissä ympäristöissä, joissa opiskelija tulee elämänsä elämään.

Sosiaalinen yrittäjyys ja toiminnan kehittäminen olivat hankkeessa vahvasti mukana, koska mukana olevat opiskelijat eivät yleensä työllisty avoimille työmarkkinoille. Yhteistyö oli aktiivista Bovallius-säätiön omistaman sosiaalisen yrityksen Bovallius-palvelujen ja vastaavien muiden organisaatioiden kanssa.

3 OPISKELIJAT

Suomessa voimassa olevan kehitysvammalain mukaan kehitysvammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen kehityksessä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Käytännössä tulevat kyseeseen yksilön kehityksen aikana ilmaantuvat vammaisuuden vaikeimmat muodot. Vamma tarkoittaa

sellaista fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, joka ei ole pelkästään mekaanisen syyn, esimerkiksi tapaturman, aiheuttama, joten tässä mielessä vamma-käsite on laajentunut. (Autio, Palo, Kaski & Manninen 1992, 13.)

Vammaisuutta ja kehityksen viivästyistä pidetään erityisopetuksen perusteena. Muita syitä ovat myös sairaudet, fyysiset rajoitteet ja psyykkinen terveydentila. (Hirvonen, Pelkonen & Uitto 2004, 22.)

Ammatillisen koulutuksen erityisopetuksen rahoitusryhmä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:24) on laatinut erityisopetuksen rahoitukseen porrastuksen, jossa erityisopetusta saavat opiskelijat on jaettu kolmeen ryhmään. Vaikeimmin vammaiset opiskelijat kuuluvat ryhmään 1. Heillä on laaja-alaisia ja vaikeita oppimista ja opiskelua haittaavia diagnostisoituja vaikeuksia, jotka vaativat oppimisympäristöltä runsaasti tavanomaisesta poikkeavia järjestelyjä ja erittäin yksilöllistä tavoitteen asettelua. Vaikeiden vammojensa ja oppimisvaikeuksiensa johdosta opiskelija tarvitsee vuorokauden eri aikoina tukea ja avustamista, jotta arkipäivän asiat sujuvat. Lisäksi opiskelija tarvitsee runsaasti opetus- ja opiskelijahuoltopalveluja. (Opetusministeriö 2004, 31–33.)

Yhteiskunnassa vammaisuutta on alettu tarkastella entistä enemmän ajan, paikan ja määrittelijöiden mukaan muuttuvana ja sosiaalisesti konstruoituna käsitteinä ja ilmiönä. Yksilö on alettu nähdä aikaisempaa kiinteämmin osana ympäristöä, ja esille ovat tulleet ihmisoikeudelliset ympäristölliset näkökulmat. (Ladonlahti 2001, 20.)

Vaikeimmin vammaisten opetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä on tärkeää ottaa huomioon opiskelijan aikaisempi elämä, esim. asuminen ja koulutustausta. Lisäksi opiskelijoille kannattaa tehdä opiskelun alkuarviointi ja kartoittaa opiskelijan oppimistyyli; näin jokaiselle voidaan suunnitella henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Opetustilanteet voidaan suunnitella yksilö huomioon ottaen, eriyttää ja toteuttaa opetusta yksilön tarpeista lähtien.

4 BOVALLIUS-AMMATTIOPIOSTON VAIKEIMMIN VAMMAISTEN OPETUS

Bovallius-ammattiopisto on S. ja A. Bovalliuksen säätiön ylläpitämä ammatillinen erityisoppilaitos, joka tarjoaa koulutusta erityistä tukea tarvitseville nuorille ja aikuisille, kuten kuulovammaisille, dysfaattisille ja kehitysvammaisille. Opetus on kokonaiskuntoutuksellista, ja siihen liittyy kiinteästi oppimisen tuki- ja asumispalveluita. Toimipaikat sijaitsevat Laukaassa, Pieksämäellä ja Turussa. Lisäksi ammattiopistolla on alueellisia koulutusta järjestäviä toimipisteitä mm. Jyväskylässä, Laitilassa, Iisalmessa, Pyhäjärvellä, Kuopiossa, Viitasaarella, Äänekoskella, Varkaudessa ja Mikkelissä. Opiskelupaikkoja on 500.

4.1 Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä vammaisille opiskelijoille voidaan järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Sen tehtävänä on antaa vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityistukea tarvitseville opiskelijoille valmiuksia ammatilliseen koulutukseen, työhön sijoittumiseen ja oman elämän hallintaan. Koulutus perustuu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin 630/98, asetukseen 811/89 ja siihen tehtyyn muutokseen 1139/98. Koulutukseen on 17.3.2000 vahvistettu opetussuunnitelman perusteet Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. (Määräys 42/011/200, opetushallitus).

Valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta voidaan järjestää kahdessa eri muodossa:

1. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavana ja kuntouttavana opetuksena ja ohjauksena (valmentava I).
2. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavana ja kuntouttavana opetuksena ja ohjauksena (valmentava II).

Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelijalla on koulutuksen päätyttyä mahdollisimman hyvät valmiudet itsenäiseen elämään, koulutukseen tai työhön (Opetussuunnitelman perusteet 2000).

ELO-hankkeessa opiskelijat opiskelevat työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava II). Koulutus on tarkoitettu vaikeimmin vammaisille opiskelijoille. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija kykenee mahdollisimman itsenäiseen ja rikkaaseen elämään ja osallistumaan mahdollisuuksiensa mukaan myös työelämään. (Opetussuunnitelman perusteet 2000.)

Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen yksityiskohtaiset tavoitteet määräytyvät opiskelijan yksilöllisten voimavarojen ja hänen elämäntilanteensa mukaisesti. Koulutukseen liittyy opiskelijan kuntoutusta, joka tukee muuta opetusta ja ohjausta. Opiskelijalle laaditaan moniammatillisena yhteistyönä yksilöllinen kuntoutumissuunnitelma. Opiskelun tavoitteena on, että opiskelija pystyy selviytymään toiminnallisessa ja sosiaalisessa ympäristössään mahdollisimman itsenäisesti sekä pystyy löytämään aktiivisia toimintatapoja opiskelussaan ja muussa elämässään. (Opetussuunnitelman perusteet 2000.)

4.2 HOJKS

Erityisopiskelijoille laaditaan aina henkilökohtainen opiskelun järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Se on opetuksen suunnittelun ja erityisrahoituksen perusta, joka laaditaan myös valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa opiskeleville opiskelijoille. HOJKS tarkoittaa oppilaitoksen opetussuunnitelmaa ja sisältää opiskelijan omista opintotavoitteista lähtevän henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman. HOJKS:n sisältö on määritelty laissa ja asetuksessa. (L630/98,20§ ja A811/98,8§.)

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan HOJKS:n sisältö on mm. seuraavanlainen:

- Ennakkotiedot opiskelijasta: henkilötiedot, yhteystiedot kotiin, viranomaisille, koulutustausta ja tiedot aiempien koulutusten erityisopetuksesta, kuntoutustutkimukset ja koulutuskokeilut.
- Tiedot suoritettavista opinnoista ja tutkinnoista.

- Opintokokonaisuuksien tavoitteet.
- Poikkeavat opetusjärjestelyt.
- Opetusmenetelmät.
- Erityisopetuksen tukitoimet, apuvälineet, tuen tarve ruokailussa, liikkumisessa, asumisessa, työässäoppimisen jaksoilla, henkilökohtaisen ohjauksen tarveopiskelussa, tukipalvelut.
- Ohjeet HOJKS:n laatimisesta, seurannasta ja täydentämisestä, vastuuhenkilö.
- Jatkosuunnitelmat.
- Allekirjoitukset.

Koulutuksen edetessä voidaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa tarkistaa ja muuttaa. (Opetussuunnitelma 2000,4.)

4.3. Arviointi

Arvioinnin tavoitteena on tukea opiskelijan oppimista ja ohjaavaa, vuorovaikutukseen perustuvaa, jatkuvaa edistymisen seuranta. Näin opiskelija saa palautetta osaamisestaan ja harjaantuu tekemään itsearviointia toiminnastaan. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota sekä tietojen, taitojen että henkisen kehityksen edistymiseen. Arvioinnin tarkoituksena on myös, että opiskelijalle muodostuu realistinen kuva itsestään ja osaamisestaan. (Opetussuunnitelma 2000.)

Opiskelijan arviointi perustuu henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan, HOJKS:n ja sen tavoitteisiin, jotka on johdettu eri opintokokonaisuuksien tavoitteista. Hänen edistymistään verrataan ensisijaisesti hänen omaan kehittymiseensä. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa opetuksessa ja ohjauksessa arviointi perustuu jatkuvaan seurantaan ja koulutuksen lopussa tehtävään päättöarviointiin. Opiskelijan arvioinnissa käytetään numeerisen asteikon sijasta kuvailevaa sanallista arviointia siitä, miten opintokokonaisuuksien tavoitteet on saavutettu. (Opetussuunnitelma2000.)

ELO-hankkeen ryhmille tehtiin oma opetussuunnitelma, sanallinen ja kuvallinen. Opetussuunnitelma tehtiin valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen määräyksen mukaan. Opiskelijoiden arvioinnissa sovellettiin Bloomin taksonomiaa, jossa olennaista on verbien käyttö. Verbit kuvaavat opiskelijan ajattelun ja tiedollisen toiminnan tasoa. (www.joensuu.fi ie.)

Kognitiivisella alueella Bloomin taksonomiassa on kuusi hierarkkista tasoa: tietäminen, ymmärtäminen, soveltaminen, analysoiminen, syntetisoiminen ja arvioiminen. ELO-hankkeen opetussuunnitelman arviointiosuudessa käytimme kolmea tasoa:

- tietäminen, kyky muistaa asioita siinä muodossa kuin ne on esitetty
- ymmärtäminen, kyky ymmärtää ja tulkita oppimaansa
- soveltaminen, kyky käyttää tietoa oikeassa tilanteessa. (www.joensuu.fi ie.)

ELO-hankkeen aikana käynnistyneiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetusryhmien opiskelijoiden oppimisen arvioinnin seuraamiseen valittiin AAPEP-arviointimenetelmä. AAPEP-aviointi tapahtuu kolmen erillisen asteikon avulla: suoran havainnon asteikolla, kotiasteikolla ja koulu-/työasteikolla. Koti- sekä koulu-/työasteikko koostuvat käyttäytymisen kuvaamisesta. Asiakasta arvioi näissä toimintaympäristöissä sellainen henkilö, joka toimii siellä yhteistyössä asiakkaan kanssa muutoinkin. Jokainen asteikko jakautuu kuuteen alueeseen: työtaidot, omatoimisuustaidot, vapaa-ajanviettotaidot, työkäyttäytymistaidot, kommunikaatio- taidot ja vuorovaikutustaidot. (Vrt. Mesibov 1997, 3-9.)

Perinteisesti AAPEP-arviointiasteikkoa on käytetty toimintataitojen arviointiin ja siitä saatavia tuloksia koulutusohjelmien laatimiseen (Mesibov 1997). AAPEP-arviointiasteikon tuottamaa tietoa voidaan käyttää opetuksen suunnitteluvälineenä valmentavassa koulutuksessa, kun opiskelijalle laaditaan yksilöllisiä opetussuunnitelmia (Raudasoja 2006, 106).

AAPEP-arviointiasteikkoa voidaan käyttää arviointi- ja seurantamenetelmänä, opetuksen suunnitteluvälineenä valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa, taitotason arviointiin vertailutietojen avulla sekä tiedonvälitykseen saattaen siirtymisessä.

Tulokset kolmesta eri arviointiasteikosta kootaan yhteen lomakkeeseen, johon muodostuu asiakkaan testiprofiili. Yhteenvedon tarkoituksena on kuvata asiakkaan heikkoja ja vahvoja suorituksia yhdistämällä eri arviointiasteikkojen tiedot ja arvioinnin aikana asiakkaasta saadut havainnot. Saatujen tietojen pohjalta asiakkaalle laaditaan koulutus- ja kuntoutussuunnitelma tai annetaan suosituksia ohjelmia varten. (Mesibov 1997, 57.)

AAPEP-arvioinnista on Keskuspuiston ammattioppilaitoksessa tehty Excel-ohjelmapohjainen oppilaitoskohtainen tietopankki, josta saadaan vertailutietoja opiskelijoiden keskimääräisestä suoriutumisesta (Raudasoja 2006, 106). AAPEP-arviointiasteikon avulla voitiin seurata opiskelijoiden taitojen yksilöllistä kehittymistä tekemällä arviointeja ELO-hankkeen aikana. Arviointien perusteella voidaan tarkastella ja seurata opetuksen ja ohjauksen vaikutusta opiskelijan toimintaan ja hänen taitojensa kehittymiseen (Raudasoja 2006, 267).

5 OPPIMISYMPÄRISTÖ

Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen koulutuksen opetussuunnitelman perusteissa oppimisympäristö määritellään hyvin laajasti käsittämään kaikkia niitä toimintaympäristöjä, joita opiskelija tarvitsee ottaessaan mahdollisimman itsenäisesti vastuuta omasta elämästään omien edellytystensä mukaisesti ja sijoituessaan työelämään. (Opetushallitus 2000, 15.)

Vaikeimmin vammaisten valmentavan koulutuksen oppimisympäristön laajeneminen koulurakennuksen ulkopuolelle on hyvin tärkeää. Näin opiskelijan taitojen harjoittelu tapahtuu niissä ympäristöissä, joissa taitoja käytetään, ja samalla oppiminen monipuolistuu. Opetussuunnitelmassa painotetaan sellaisia opiskelijan itsenäisen elämän ja arkipäivän asioita, jotka ovat keskeisiä opiskelijan ja hänen perheensä elämässä.

ELO-hankkeen aikana kehitettiin Viikko-teemat ja Arkielämän passi, jotka sitoutuivat hyvin oppimisympäristön ja opetussuunnitelman sisällöt toisiinsa. Näin kasvatus ja kasvaminen integroituvat päivittäisen elämän arkisiin tilanteisiin ja inhimilliseen vuorovaikutukseen.

Taitojen harjoittelu aloitetaan oppilaitoksessa, mutta sieltä siirrytään pian käyttämään yhteiskunnan palveluja. Oppilaitoksen tarjoama oppimisympäristö on rakennettu siten, että jokaisella opiskelijalla tarjotaan mahdollisuus itsenäiseen liikkumiseen ja oppimiseen hänen omien edellytystensä mukaa. Lisäksi opiskelijalle tarjottava ohjaus tukee yksilöllistä opiskelutapaa ja kannustaa itseohjautuvuuteen. (Raudasoja 2004, 68.)

6 ELO-HANKKEEN TOTEUTUS

ELO-hanke, elinympäristöt oppimisympäristöinä -hanke, oli opetushallituksen osittain rahoittama kehittämishanke, joka hakemuksen mukaisesti toimi 1.1.2008–31.12.2009.

ELO-hankkeelle asetettiin tarkennetussa hakemuksessa neljä päätavoitetta:

Tavoite 1. Kehittää vaikeimmin vammaisten nuorten perusopetuksen jälkeistä ammatillista koulutusta siten, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämympäristönsä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa.

Tavoite 2. Hyödyntää verkko- ja mobiiliopetuksen uusimpia innovaatioita.

Tavoite 3. Opetuksen vieminen lähelle opiskelijoiden elinympäristöä.

Tavoite 4. Pysyvät tulokset sekä niiden vakiinnuttaminen ja levittäminen muihin oppilaitoksiin.

Tavoite 1. Kehittää vaikeimmin vammaisten nuorten perusopetuksen jälkeistä ammatillista koulutusta siten, että opintojen tavoitteet vastaavat opiskelijan ja hänen arkipäivän elämympäristönsä tavoitteita ja opintojen jälkeistä aikaa.

A. Laaditaan uusi opetussuunnitelma ottaen huomioon tietotekniikan hyödynnettävyys.

ELO-hankkeessa on saavutettu toiminnalle asetettu tavoite. Kirjallinen ja kuvallinen opetussuunnitelma on laadittu. Kuvallinen opetussuunnitelma on käyty läpi opiskelijoiden, heidän vanhempien sekä asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa, ja tarvittaessa myös opiskelijan muiden sidosryhmien henkilöstön kanssa. Palaute kuvallisesta opetussuunnitelmasta on ollut hyvä. Sitä on keuhuttu havainnolliseksi sekä nopea- ja helppokäyttöiseksi.

Opetussuunnitelmaa on käytetty myös opintojen arvioinnin tukena, mitä kautta suunnitelman ja opetuksen toteuttamisen vastaavuutta on todennettu. Opetussuunnitelman tueksi ja sitä täydentämään on laadittu myös Viikkoteema-vihko, joka sisältää viikkosuunnitelmia. Myös näin opetuksen yhtenäistämistä on varmennettu. Viikkoteema-vihkon on koettu tukevan opetuksen suunnittelua ja toteutusta. Lisäksi Viikkoteema-vihkon kautta opiskelijoiden vanhemmat ja esimerkiksi asumisyksiköiden henkilöstö on saanut tietoa opiskelujen sisällöistä.

Lisäksi on kehitetty Arkielämän passi, jossa on valokuvien varustetut toimintaohjeet arkielämään liittyviin erilaisiin töihin, kuten siivoukseen jne. Arkielämän passi on kehitetty myös opiskelijan arkielämän taitojen opetteluun tueksi ja opiskelijan itsearviointiin.

B. Arvioinnin systemaattinen tekeminen.

Arvioinnissa käytettiin AAPEP- (Adolencent and Adult Psychoeducational Profile) toimintataitojen arviointimenetelmää, joka on tehty nuoruus- ja aikuisikäisille autistisille ja keskiasteisesti tai vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille. Bovallius-ammattiopisto Pieksämäki hankki Keskuspuiston ammattiopistolta ohjelman ja käyttökoulutuksen AAPEP-arviointiohjelmaan, joka mahdollistaa arvioinnin tuloksien yhtenäisen tiedonsiirron ja vertailun opetussuunnitelman mukaisesti.

Lähtötilanteen systemaattinen arviointi tehtiin jokaiselle opiskelijalle. Arvioinnin tuloksena havaittiin, ettei AAPEP soveltunut käytettäväksi Vaalijalan-ryhmän arviointiin. Tehdyistä arvioinneista saatiin positiivisia kokemuksia. AAPEP-arviointiohjelma mahdollisti tiedon havainnollistamisen sekä sen hyödyntämisen HOJKS- keskusteluissa esimerkiksi huoltajien ja asumisyksikön henkilöstön kanssa.

C. Arviointituloksia hyödynnetään opetuksen henkilökohtaistamisessa.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan, HOJKS:iin, kirjataan arviointitulosten pohjalta, kuinka opetusta henkilökohtaistetaan.

Tavoite 2. Hyödyntää verkko- ja mobiiliopetuksen uusimpia innovaatioita.

A. Tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuuksien selvittäminen opetusvälineenä

ELO-hankkeessa selvitettiin erilaisia tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuuksia vierailemalla mm. CompAid:ssa, Kehitysvammaliiton Opikessa ja Keskuspuiston

ammattioppilaitoksessa. Kartoituksessa tutustuttiin myös verkko-opiskelun mahdollisuuksiin. Selvittämistyön alkuvaiheessa kartoitettiin myös oman organisaation tietotekniikkalaitteiden tilanne. Hankkeessa testattiin ja käytettiin erilaisia apuvälineitä ja ohjelmistoja, kuva- ja opetusohjelmia, Skypea ja kännykkäohjelmia.

Kehitysvammaliiton Tikas-opetusmateriaali otettiin aktiiviseen käyttöön. Tikas on selkokielistä ja visuaalista tietotekniikan opetusmateriaalia. Se sisältää kaikki tietotekniikan opetukseen liittyvän materiaalin, kirjat, verkossa olevan materiaalin ja taitojen arvioinnin.

Skypella tehdyssä kokeiluissa opiskelijat olivat yhteydessä niin toisiin opiskelijoihin kuin myös koteihinsa. Positiivisena havaintona voidaan todeta, että opiskelijoiden tietotekniikkavalmiudet riittivät. He pystyivät kommunikoimaan Skypen välityksellä, ja saatu palaute on ollut positiivinen.

- B. Toisessa toimipisteessä opettavan opettajan antaman opetuksen tuominen verkon välityksellä nähtäväksi ja koettavaksi.

Verkon välityksellä annettavaa opetusta yritettiin järjestää ryhmien välillä. Kuvan-siirrossa olleiden teknisten ongelmien takia yhteyden käyttö jäi vähäiseksi.

Tavoite 3. Opetuksen vieminen lähelle opiskelijoiden elinympäristöä.

- A. Kotona asuvalle opiskelijalle on järjestetty yksilöopetus alueen oppilaitoksessa.

Yksilöopetusta on järjestetty kotona olevalle opiskelijalle, ja opiskelu on suunniteltu opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden mukaisesti. Hankkeen jälkeen yksilöopiskelijan opiskelu jatkuu.

- B. Kotipaikkakunnilla tai lähiympäristössä järjestetty ryhmämuotoinen opetus.

Opetusta toteutettiin Iisalmessa ja Varkaudessa. Ryhmät ovat toimineet hyvin. Opetuksessa käytettiin tietotekniikkaa hyväksi, vaikka yhteisen verkko-opetuksen järjestäminen paikkakuntien välille ei oikein onnistunut. Tietotekniikan käyttö tuli kuitenkin luontevaksi osaksi jokapäiväistä opetusta, mistä oppilaat saivat positiivisia kokemuksia. Tietokoneen käyttöopetusta annettiin opiskelijoille tehostetusti, ja tämä ehkäisi havaintojen perusteella laiterikkoutumisia. Hankkeen jälkeen Iisalmessa ja Varkaudessa jatkuu vaikeavammaisten opetus. Iisalmessa opetus alkoi nimenomaan osana ELO-hanketta.

C. Kuntoutuskeskuksessa järjestettävä ryhmämuotoinen opetus.

Opetusta toteutettiin Vaalijalan kuntoutuskeskuksessa yhteistyössä asuntolan ja ohjaustoiminnan henkilökunnan kanssa. Toiminta vaati perinteisten toimintamallien uudistamista henkilöstöltä, koska kyseessä oli uuden toimintamallin luominen ja sen pilotointi. Opetussuunnitelmat käytiin läpi asumisyksikön ja ohjaushenkilöstön kanssa samoin kuin HOJKS:n tavoitteet. Opetus toteutui hyvin, ja kuntoutuskeskuksen henkilöstön kanssa saatiin luoduksi menetelmä mm. opiskelijan työharjoittelun järjestämisestä Bovallius-Palvelujen sosiaaliseen yritykseen.

Yhteistoiminta Vaalijalan kuntoutuskeskuksessa havaittiin hyväksi. ELO-hankkeen jälkeen yksi vaikeavammaisten opetusryhmä jatkaa ja uusi kädentaitoihin painottuva ryhmä aloittaa toimintansa.

Tavoite 4. Pysyvät tulokset ja niiden vakiinnuttaminen ja levittäminen muihin oppilaitoksiin.

Savon ammatti- ja aikuisopiston henkilötasolla tietojen siirto oli runsasta, ja yhteistyö jatkuu edelleen. ELO-hankkeen päätösseminaariin osallistui noin 70 henkilöä. Seminaarissa käsiteltiin mm. hankkeen toiminta ja sen tulokset tavoitekohtaisesti. Hankkeessa tehtyä materiaalia jaettiin osallistujalle.

ELO-hankkeen aikana opetussuunnitelmaa ja kehitettyä materiaalia jaettiin tutustumista varten vierailijoille, alan henkilöille, vanhemmille ja kunnan henkilöstölle ELO-hankkeen kaikkien toimipisteiden kautta (Iisalmi, Varkaus, Pieksämäki, Vaalijala).

7 LOPUKSI

Elinympäristöt oppimisympäristöinä, ELO-hanke, onnistui tavoitteissaan. Vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden opiskelu on toteutunut, opetusryhmiä on perustettu lähelle kotia tai kuntoutuskeskukseen. Vaikeimmin vammaisten opiskelun esteitä saatiin lievennetyksi opiskelun tuomisella lähelle heidän kotiaan.

Yhteistyö opiskelijoiden, vanhempien ja sidosryhmien kanssa on toteutunut suunnitelmien mukaan. Uudenlaisen oppimisympäristön näkökohdasta opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien tekeminen ja toteuttaminen on vastannut opiskelijan yksilöllisiä tavoitteita.

Hyvä yhteistyö Iisalmen kaupungin sosiaali- ja opetustoimen henkilöstön kanssa toi mahdollisuuden perustaa vaikeimmin vammaisten opetusryhmän Iisalmeen. Vaikeimmin vammaisten opetusryhmien toiminnan vakiintumiseen oli hankkeen toiminnalla keskeinen merkitys Varkauden ja Iisalmen opetusryhmissä.

Vaalijalan kuntoutuskeskuksessa ELO-hankkeen ryhmämuotoinen opetusryhmä on toiminut hyvin keskuslaitoksen henkilökunnan tuella. Tämä yhteistyö jatkuu kahden opiskelijaryhmän voimin edelleen. Vaalijalan ohjaustoimen henkilökunnan aktiivinen työ opiskelijoiden työtoiminnan ohjauksessa on tuottanut tulosta. Yksi opiskelija ja kuntoutuskeskuksen asukkaita on käynyt tekemässä töitä Bio-Bovalliuksessa, Bovallius-säätiön sosiaalisessa yrityksessä Pieksämäellä. Yksi merkittävä asia on jopa valtakunnallisesti ELO-hankkeen aikana käynnistetty yhteistyö Bovallius-ammattiopiston, Vaalijalan kuntoutuskeskuksen ja Bovallius-säätiön sosiaalisen yrityksen Bovallius-palvelujen välille.

ELO-hankkeessa lähdettiin aktiivisesti toteuttamaan toimenpiteitä ryhmien toiminnan tueksi, jotta hankkeelle asetetut tavoitteet oli mahdollista saavuttaa. Haasteiksi muodostuivat tietotekniikan etäyhteyksien toimivuus ja laitteiden toimivuus. Tilanteeseen on tulossa muutos Bovallius-ammattiopiston laajentumisen myötä. Bovallius-ammattiopisto laajeni kolmelle paikkakunnalle, jotka ovat Laukaa, Turku ja Pieksämäki, ja tämä tuo tullessaan parannusta tietoliikenneyhteyksiin.

ELO-hankkeen tavoitteen mukaisesti selvitettiin erilaisia tieto- ja viestintäteknikan mahdollisuuksia vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden käyttöön vierailemalla mm. CompAid:ssa, Kehitysvammaliiton Opikeessa ja Keskuspuiston ammattioppilaitoksessa. Kartoituksessa tutustuttiin myös verkko-opiskelun mahdollisuuksiin. Hankkeessa testattiin ja osin käytettiin kuvaohjelmia, Skypea ja kännykkäohjelmia.

Skypella tehdyissä kokeiluissa opiskelijat olivat yhteydessä niin toisiin opiskelijoihin kuin myös koteihinsa. Merkittävä havainto oli, että vaikeavammaisten opiskelijoiden

tietotekniset taidot riittävät myös etäyhteyksien kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen, kun he saavat asiaan tarvittavan opetuksen, ohjauksen ja tuen. Tietotekniikan käytöstä tuli luonteva osa jokapäiväistä opetusta.

Palaute kuvallisesta opetussuunnitelmasta on ollut hyvä. Sitä on kehitetty havainnolliseksi sekä nopea- ja helppokäyttöiseksi. Opetussuunnitelma on käyty läpi opiskelijoiden ja heidän vanhempien kanssa sekä lisäksi asumisyksiköissä. Opetussuunnitelmaa on käytetty myös opintojen arvioinnin tukena, mitä kautta suunnitelman ja opetuksen toteuttamisen vastaavuutta on todennettu. Opetussuunnitelman tueksi ja sitä täydentämään on laadittu myös Arkielämän passi ja Viikkoteema-vihko, joka sisältää viikkosuunnitelmia. Myös näin opetuksen yhtenäistämistä on varmennettu. Viikkoteema-vihkon on koettu tukevan opetuksen suunnittelua ja toteutusta, ja tätä kautta opiskelijoiden vanhemmat ja esimerkiksi asumisyksiköiden henkilöstö on saanut tietoa opiskelujen sisällöistä.

Bovallius-ammattiopisto Pieksämäki hankki Keskuspuiston ammattiopistolta lisenssin ja käyttökoulutuksen AAPEP-arviointiohjelmaan, joka mahdollistaa arvioinnin tuloksien yhtenäisen tiedonsiirron ja vertailun opetussuunnitelman mukaisesti. Tehdyistä arvioinneista saatiin positiivisia kokemuksia. AAPEP-arviointiohjelma mahdollisti tiedon havainnollistamisen ja sen hyödyntämisen HOJKS- keskusteluissa. Arviointia on kuitenkin kehitettävä edelleen sanallisen osuuden osalta. Lisäksi havaittiin, että arvioinnin henkilökohtaistaminen vaatii aikaresursseja enemmän ja myös käytänteiden uudistamista. Nykyisellä tavalla arvioinnin tulokset jäävät liaksi opettajatasolle.

Yksilöopiskelijalla opetusta on järjestetty Pieksämäen toimipaikassa, mutta sen tavoitteita asumisvalmennuksen osalta on jouduttu uudelleen suuntaamaan opiskelijan henkilökohtaisten valmiuksien vuoksi.

ELO-hankkeen aikana saatua tietoa on jaettu asiasta kiinnostuneille, ja hankkeen päätösseminaariin osallistui noin 70 henkilöä. Opetussuunnitelmaa jaettiin tutustumista varten vierailijoille, alan henkilöille, vanhemmille ja kunnan henkilöstölle kaikkien hankepisteiden kautta.

Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetussuunnitelmat ovat uudistumassa, joten ELO-hankkeella saatuja tietoja voidaan hyödyntää koulukohtaisten opetussuunnitelmien tekemisessä ja vaikeimmin vammaisten opetuksessa.

LÄHTEET

Autio. S., Palo. J., Kaski, M. & Manninen, A. 1992. Kehitysvammaisuus WSOY Helsinki 1992

Hirvonen. S., Pelkonen. E. & Uitto. R. 2004. Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Opetushallitus. Edita Prima Oy Helsinki

Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. 2001 Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Frenckelin Kirjapaino Oy Espoo

Mesibov, G. & Schopler, E. & Schaffer, B. & Landrus, R. 1997. Toimintataitojen arviointimenetelmä nuoruus ja aikuisikäisiä varten (AAPEP). Satakunnan painotuote oy, Kokemäki

Miettinen, K.2007. Elinympäristöt oppimisympäristöinä hankkeen tarkennettu hankesuunnitelma. Bovallius-ammattiopisto Pieksämäki.

Opetushallitus 2000. Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa opetussuunnitelman perusteet.. Helsinki: Yliopistopaino

Raudasoja. A. 2006. Mitä autismin kirjon opiskelijat oppivat valmentavassa koulutuksessa? Orton Invalidisäätiö Helsinki. Yliopistopaino

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630 (viitattu 7.6.2010)
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630

Itä-Suomen virtuaaliyliopisto 2001–2004 (viitattu 7.6.2010)
www.joensuu.fi/isvy/arviointimateriaali/ajattelun.htm

Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta (viitattu 7.6.2010)

www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1977/19770988